مجله نخبگان علوم و مهندسی

Journal of Science and Engineering Elites

جلد ۴- شماره ۱- سال ۱۳۹۸

www.ElitesJournal.ir

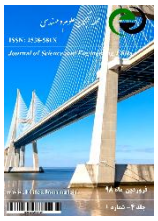

طراحی و پیاده‌سازی گیت‌های NOT، AND و XOR برگشت‌پذیر در سیستم‌های مبتنی بر نانو تکنولوژی

مریم شاویسی[۱*]، عباس رضایی[۲]

۱- کارشناسی ارشد، گروه مهندسی برق، دانشکده انرژی، دانشگاه صنعتی کرمانشاه

۲- استادیار گروه مهندسی برق، دانشکده انرژی، دانشگاه صنعتی کرمانشاه

*Maryam.shavisi.91@gmail.com

ارسال: دی ماه ۹۷ پذیرش: فروردین ماه ۹۸

چکیده

در فناوری نانو و محاسبات کوانتومی مدرن، منطق برگشت‌پذیر نقش مهمی ایفا می‌کند زیرا در گیت‌های برگشت‌پذیر به دلیل پاک کردن عملیات بیتی می‌توان از اتلاف توان جلوگیری کرد، در این مقاله ضمن معرفی گیت‌های برگشت‌پذیر متداول، چگونگی پیاده‌سازی گیت‌های NOT، AND و XOR با بکارگیری گیت‌های برگشت‌پذیر بررسی و استفاده از ترانزیستورهای اثر میدان نانولوله کربنی جهت پیاده‌سازی گیت‌های برگشت‌پذیر در سطح مداری باهدف غلبه‌بر مشکلات ناشی از کاهش ابعاد در تکنولوژی CMOS پیشنهاد می‌شود، نتایج شبیه‌سازی بیانگر این است که اگر با ولتاژ تغذیه ۰/۵ ولت، برای ایجاد یک گیت NOT از گیت برگشت‌پذیر Feynman استفاده شود، متوسط توان مصرفی ۹۷/۲۰٪ و با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Fredkin، ۹۹/۹۹٪ کاهش داده‌شده می‌شود. برای گیت AND نیز اگر از گیت‌های برگشت‌پذیر Fredkin، Peres و Toffoli استفاده شود، مقدار متوسط توان مصرفی با ولتاژ تغذیه ۰/۹ به‌ترتیب ۹۸/۴۵٪، ۹۰/۸۷٪ و ۸۹/۰۴٪ کاهش می‌یابد، همچنین اگر از خروجی Q گیت‌های برگشت‌پذیر Feynman و Peres به‌عنوان گیت XOR برای دو ورودی استفاده شود، با ولتاژ تغذیه ۰/۵ ولت مقدار متوسط توان مصرفی به‌ترتیب، ۹۹/۹۷٪ و ۹۹/۷۸٪ کاهش داده می‌شود، برای شبیه‌سازی مدارها نیز از کتابخانه ترانزیستور CNTFET در نرم‌افزار Hspice استفاده‌شده است.

کلمات کلیدی: گیت پایه، گیت برگشت‌پذیر، ترانزیستور نانولوله کربنی، متوسط توان مصرفی.

۱- مقدمه

در مدار دیجیتال اطلاعات توسط سطح منطقی صفر و یا سطح منطقی یک نشان داده می‌شود، این سطوح منطقی به‌عنوان بیت شناخته می‌شوند، عملیات بازنویسی و پاک کردن این بیت‌ها منجر به مصرف انرژی می‌شود، لانداور در سال ۱۹۶۰ بیان کرد که یک بیت اطلاعات دارای انرژی مصرفی $K*T*Ln2$ است که K ثابت بولتزمن و T درجه دمای مطلق است[۱]. بنّت در سال ۱۹۷۳ نشان داد که انرژی مصرفی به‌طور مستقیم با تعداد بیت‌های ازدست‌رفته مرتبط است و برای حل مشکل توان مصرفی، گیت‌های منطقی برگشت‌پذیر می‌توانند مورداستفاده قرار گیرند، همچنین نشان داد که در انجام محاسبات به‌صورت برگشت‌پذیر

انرژی از بین نمی‌رود یعنی برای جلوگیری از اتلاف انرژی در مدارها، باید گیت‌ها به‌صورت برگشت‌پذیر ساخته شوند[۲]. برگشت‌پذیری در محاسبات به معنی آن است که هیچ اطلاعاتی در حین مراحل پردازش از بین نخواهد رفت. منطق برگشت‌پذیر علاوه بر طراحی مدارهای CMOS با توان مصرفی کم، کاربردهای فراوان دیگری در حوزه‌های مختلف محاسباتی و پردازشی نظیر پردازش کوانتومی، پردازش نوری، محاسبات مبتنی بر DNA و سیستم‌های مبتنی بر تکنولوژی نانو دارد[۳]. با توجه به پیش‌بینی آقای مور[۴]، در مورد نصف شدن ابعاد ترانزیستورها در فاصله زمانی هر هجده ماه، امروزه دنیای دیجیتال به دنبال راهکارهای مناسب جهت طراحی مدارهای در مقیاس نانو و حتی کوچک‌تر از آن به‌منظور برآورده ساختن نیاز آینده‌ی سیستم-های پردازشی می‌باشد. ازاین‌رو انتظار می‌رود تمام تکنولوژهای آتی از منطق برگشت‌پذیر و پردازش کوانتومی به‌منظور کاهش اتلاف انرژی و کاهش سایز المان‌های محاسباتی استفاده کنند، همچنین در این مقاله با توجه به مشکلات استفاده از تکنولوژی CMOS[1] با کاهش ابعاد مانند افزایش توان مصرفی و جریان نشتی، استفاده از ترانزیستورهای اثر میدان نانولوله کربنی برای کاهش ابعاد تراشه‌های الکترونیکی پیشنهاد می‌شود، این ترانزیستورها باهدف اصلی کاهش ابعاد که ساخت یک مدار کوچک، با مصرف انرژی کم به‌عنوان یک جایگزین مطلوب برای تکنولوژی CMOS هستند. تاکنون پژوهشگران زیادی روی مباحث مربوط به بررسی گیت‌های برگشت‌پذیر مطالعاتی داشته‌اند و از این گیت‌ها برای طراحی مدارهای دیجیتال استفاده کرده‌اند، ازجمله این تحقیقات می‌توان به [۵] اشاره کرد که در مقاله‌ی خود برای کاهش توان مصرفی مدارها ضمن معرفی گیت‌های برگشت‌پذیر متداول، گیت برگشت‌پذیر RM را معرفی و با استفاده از این گیت به طراحی شمارنده‌های ترتیبی هم‌زمان و غیر هم‌زمان پرداختند و توانستند بهینه‌سازی قابل‌توجهی در مقدار توان مصرفی و ابعاد مدار داشته باشند. همچنین نویسندگان مقاله[۶] در پژوهش خود با استفاده از گیت‌های برگشت‌پذیر یک شیفت رجیستر ۸ بیتی طراحی کردند و توانستند مقدار توان مصرفی را ۱۰٪ کاهش دهند. در [۷] اطلاعات مربوط به گیت‌های برگشت‌پذیر متعددی ازجمله Feynman، Fredkin، Peres، F2G، R، NHG، NFT، BjN، TKS و MCL که تاکنون طراحی‌شده‌اند، بررسی‌شده است که در طراحی ساختارهای پیچیده‌تر به‌عنوان اجزای اصلی هستند و می‌توانند عملیات پیچیده‌تر را با ایجاد رایانه‌های کوانتومی اجرا کنند. در [۸] دو نوع طراحی متفاوت ALU برگشت‌پذیر با استفاده از نرم‌افزار Altera Quartus II ارائه‌شده است، در طرح‌های پیشنهادی هشت عمل محاسباتی و چهار عمل منطقی انجام می‌گیرد. در ساختار پیشنهادی اول از بلوک برگشت‌پذیر Peres Full Adder Gate (PFAG)در طراحی ALU برگشت‌پذیر استفاده‌شده است و گیت برگشت‌پذیر HNG در پیاده‌سازی ساختار دوم مورداستفاده قرارگرفته است. هر دو ساختار پیشنهادی ازنظر پارامترهایی نظیر تعداد گیت‌های برگشت‌پذیر موردنیاز، خروجی‌های اضافی، هزینه کوانتومی و تأخیر انتشار مورد مقایسه و تجزیه‌وتحلیل قرارگرفته‌اند. نتایج شبیه‌سازی ارائه‌شده نشان می‌دهد که طراحی ALU برگشت‌پذیر دوم نسبت به ALU برگشت‌پذیر پیشنهادی اول و ساختار ALU معمولی عملکرد بهتری دارد. در [۹] پیشنهاد می‌شود که طراحی مدار ضرب‌کننده با استفاده از گیت‌های برگشت‌پذیر انجام گیرد. برای این کار یک گیت ۴×۴ برگشت‌پذیر جدید به نام BVF ارائه‌شده است که می‌تواند بیت‌های خروجی ضرب کننده را کپی کند، نتایج نشان داده است که در حدود ۵۰٪ تعداد خروجی‌های اضافی کاهش داشته است. همچنین هزینه کوانتومی و اندازه مدار که پارامترهای بسیار مهمی در طراحی هستند، کاهش داده‌شده است. ضرب کننده پیشنهادشده برای ساخت سیستم‌های پیچیده‌تر در فناوری نانو و رایانه‌های کوانتومی مناسب است. در [۱۰] ابتدا یک گیت۲×۲ برگشت‌پذیر به نام NLG معرفی‌شده است، سپس یک مقایسه‌کننده بر اساس آن طراحی‌شده است. مهم‌ترین ویژگی گیت برگشت‌پذیر NLG این است که تنها زمانی هر دو ورودی یکسان باشند، مقدار خروجی دوم ۱ است. در این طراحی سطح مدار برگشت‌پذیر به میزان قابل قبولی کاهش‌یافته است. در این مقاله به دلیل استفاده از ترانزیستورهای اثر میدان نانولوله کربنی[2] در پیاده‌سازی سطح ترانزیستور مدارهای موردنظر، ابتدا اشاره‌ی

1. Complementary Metal–Oxide–Semiconductor

2.Carbon NanoTube Field Effect Transistor

مختصری به این تکنولوژی خواهیم داشت، سپس با توجه به اهمیت گیت‌های برگشت‌پذیر، به معرفی گیت‌های برگشت‌پذیر متداول پرداخته می‌شود و در ادامه نیز به چگونگی پیاده‌سازی گیت‌های NOT، AND و XOR با گیت‌های برگشت‌پذیر Feynman، Fredkin، Peres و Toffoli و بیان نتایج شبیه‌سازی خواهیم پرداخت.

۲- ترانزیستورهای اثر میدان نانولوله کربنی

از نانولوله‌های کربنی به دلیل خاصیت نیمه‌هادی بودن آن‌ها در ساخت ترانزیستور و رسانایی آن‌ها در ایجاد اتصالات استفاده می‌شود. نانولوله‌های تک دیواره نسبت به چند دیواره عملکرد بهتری ازلحاظ رسانایی، پهنای باند، قابلیت پیش‌بینی یعنی نیمه‌هادی یا رسانایی بودن و کنترل‌پذیری از خود نشان می‌دهند، به همین دلیل از آن‌ها در ساخت ترانزیستور استفاده می‌شود. برای ساخت ترانزیستور، از نانولوله‌های زیگزاگی استفاده می‌شود و آن‌ها را به‌عنوان کانال ارتباطی بین پایه درین و سورس قرار می‌دهند که باعث ایجاد جریان بین دو پایه می‌شود. ساختار یک نمونه از این ترانزیستورها در شکل ۱ نشان داده‌شده است، ویژگی مهم این ترانزیستورها قطر نانولوله و ولتاژ آستانه می‌باشد که از روابط (۱) و (۲) محاسبه می‌گردند.

$$D_{CNT} = \frac{\sqrt{3}a_0}{\pi}\sqrt{n^2 + m^2 + nm} \qquad (۱)$$

$$V_{th} = \frac{\sqrt{3}a_0}{3ed}v_\pi \qquad (۲)$$

در این روابط که $a_0 = 0.142nm$ فاصله اتمی میان هر اتم کربن و v_π انرژی پیوند اتم‌های کربن، e اندازه بار الکتریکی الکترون و d قطر نانولوله کربنی است، n و m نیز بردار کایرال را ایجاد می‌کنند و در اینجا به دلیل استفاده از نانولوله نوع زیگزاگ، بردار کایرال به‌صورت $(m,0)$ انتخاب می‌شود[۱۱].

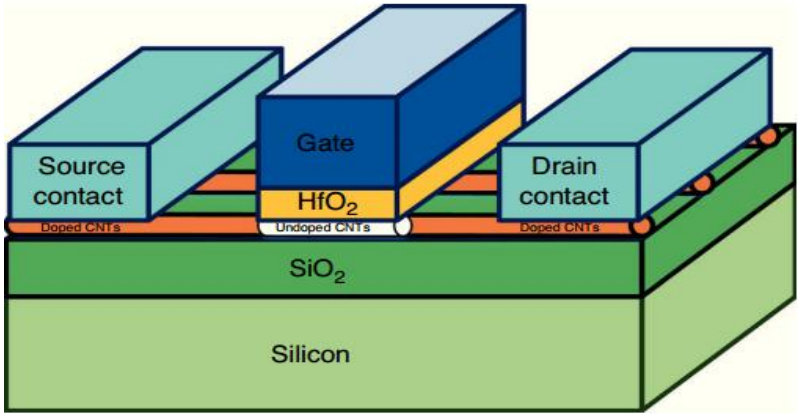

شکل ۱- ترانزیستور اثر میدان نانولوله کربنی

۳- گیت‌های منطقی برگشت‌پذیر

یک گیت منطقی در صورتی برگشت‌پذیر است که بردار ورودی بتواند به‌طور منحصربه‌فردی از بردار خروجی بازیابی شود، همچنین بین ورودی و خروجی یک ارتباط یک‌به‌یک وجود داشته باشد. در این گیت‌ها تعداد ورودی‌ها و خروجی‌ها یکسان است، برای ساخت یک مدار برگشت‌پذیر باید از گیت‌های برگشت‌پذیر استفاده شود. گیت‌های منطقی برگشت‌پذیر دارای پارامترهایی مانند هزینه کوانتومی، ورودی ثابت، خروجی اضافی است، همچنین تأخیر در مدار و تعداد ترانزیستورهای استفاده‌شده، عوامل مهمی در طراحی هر ساختار منطقی برگشت‌پذیر می‌باشند. هدف اصلی از طراحی مدارهای برگشت‌پذیر به حداقل رساندن هزینه کوانتومی و تعداد خروجی اضافی است[۱۲]. در ادامه به تعریف این پارامترها و بررسی گیت‌های برگشت-پذیر معکوس کننده، Feynman، Fredkin، Peres و Toffoli می‌پردازیم.

هزینه کوانتومی[1]: تعداد گیت‌های برگشت‌پذیر پایه با اندازه‌های (۱×۱) و (۲×۲) که به ترتیب دارای ارزش کوانتومی صفر و یک می‌باشند و هر مدار منطقی برگشت‌پذیر می‌تواند با این گیت‌های ابتدایی تحقق یابد، هزینه کوانتومی آن مدار نامیده می‌شود[۵].

خروجی‌های اضافی[2]: برای اطمینان از برگشت‌پذیر بودن، تعداد ورودی‌ها و خروجی‌ها باید یکسان باشند، بنابراین امکان دارد گاهی اوقات تمام خروجی‌های گیت برگشت‌پذیر در مرحله بعدی استفاده نشوند و برخی از آن‌ها برای حفظ برابری بین تعداد ورودی‌ها و خروجی‌ها استفاده شود، این خروجی‌ها به‌عنوان خروجی بلااستفاده شناخته می‌شوند، رابطه‌ی بین تعداد خروجی‌های اضافی و ورودی‌ها ثابت مطابق رابطه ۳ است[۵].

$$input + cons\tan tinput = output + garbage \qquad (۳)$$

ورودی ثابت[3]: به ورودی‌های صفر و یکی که به تابع اضافه می‌شود تا گیت را به گیت برگشت‌پذیر تبدیل کند، ورودی ثابت نامیده می‌شود[۱۳].

تأخیر: تأخیر به معنای زمان رسیدن ورودی به خروجی از طریق کوتاه‌ترین مسیر یک مدار منطقی است، همچنین می‌تواند به‌عنوان حداکثر تعداد گیت در مسیر ورودی به خروجی تعریف گردد، این تعاریف بر اساس دو فرضیه است، فرض اول این است که هر گیت یک‌زمان واحد برای محاسبه هر خروجی از ورودی می‌باشد، این واحد می‌تواند به‌عنوان 1Δ باشد، فرض دوم می‌گوید که روند محاسبات زمانی آغاز می‌شود که تمام ورودی‌های آن مدار موجود باشند. اگر تعداد کل گیت‌های برگشت-پذیر در هر کوتاه‌ترین مسیر از ورودی به خروجی عمق منطقی نامیده شود، این عمق می‌تواند به‌عنوان اندازه‌گیری تأخیر در نظر گرفته شود. گیت‌های برگشت‌پذیر پایه با اندازه‌های (۱×۱) و (۲×۲) دارای تأخیر یک هستند[۵].

۳-۱- گیت معکوس کننده

یک گیت برگشت‌پذیر (۱×۱) با هزینه‌ی کوانتومی صفر است و یکی از اصلی‌ترین گیت‌های برگشت‌پذیر به شمار می‌آید. همان‌طور که از اسم این گیت پیداست در خروجی مقدار متمم ورودی حاصل خواهد شد[۱۴]. نمودار بلوکی و نقطه کوانتومی این گیت در شکل ۲ قابل‌مشاهده است.

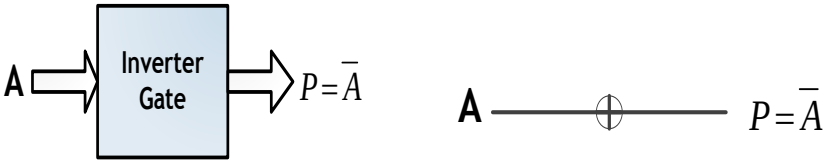

شکل ۲ - بلوک دیاگرام و نمودار نقطه کوانتومی گیت معکوس کننده

۳-۲- گیت برگشت‌پذیر Feynman

این گیت به صورت یک گیت برگشت‌پذیر (۲×۲) می‌باشد، که شامل دو ورودی و دو خروجی است. ورودی و خروجی‌های این گیت به ترتیب برابر با (A,B) و $(A,A\oplus B)$ است. نمودار بلوکی و ساختار کوانتومی این گیت در شکل۳ نشان داده‌شده است [۱۴]. در واقع این عملکردی همانند گیت XOR دارد. از این گیت می‌توان برای تولید فن آوت در خروجی استفاده کرد. فن‌آوت در مدارهای برگشت‌پذیر مجاز نیست، زیرا هر فن‌آوت یک ورودی و دو خروجی دارد، اما با صفر قرار دادن ورودی B در این گیت، مقدار ورودی A دو بار در خروجی تولید می‌شود که همان عملکرد فن‌آوت است. این گیت به اختصار FG

1.Quantum Cost

2. Garbage Output

3. Constant Input

نامیده می‌شود، میزان هزینه‌ی کوانتومی این گیت برابر یک است. این گیت چون (۲×۲) است، برای محاسبه‌ی هزینه کوانتومی در سایر گیت‌ها استفاده می‌شود [۱۵].

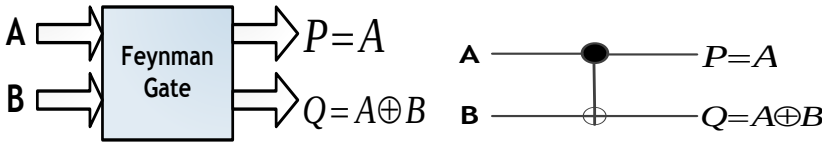

شکل۳- بلوک دیاگرام و نمایش نقطه کوانتومی گیت برگشت‌پذیر Feynman

۳-۳- گیت برگشت‌پذیر Fredkin

گیت Fredkin، یک گیت برگشت‌پذیر سه ورودی- سه خروجی (۳×۳) می‌باشد که توجه زیادی را به خود جلب کرده است. این گیت یک گیت کنترل‌شده به‌وسیله ورودی کنترل A است و برای جابجایی دو مقدار استفاده می‌شود. وقتی‌که $A=0$ باشد، $Q=B$ و $R=C$ است و همچنین اگر $A=1$ باشد در این صورت $Q=C$ و $R=B$ است. ساختار بلوکی و نمودار نقطه کوانتومی این گیت در شکل ۴ نشان داده‌شده است[۱۵]، هزینه کوانتومی این گیت پنج است. در محاسبه‌ی هزینه‌ی کوانتومی این گیت باید توجه داشت که هرگاه گیت‌های Feynman و Controlled - v و Controlled - V^+ به‌صورت سری قرار بگیرند، مانند قسمت‌های مشخص‌شده در شکل ۴ میزان کل هزینه‌ی کوانتومی از دو به یک کاهش می‌یابد.

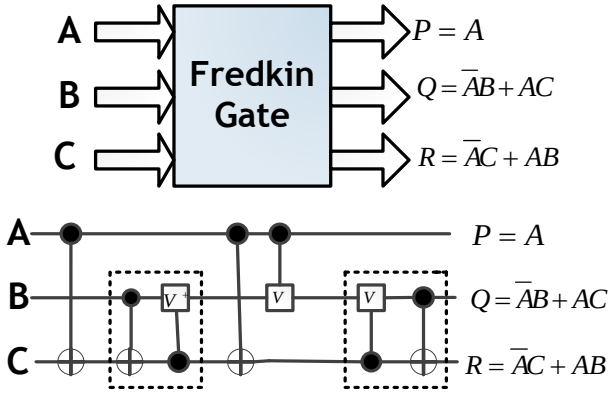

شکل ۴ - بلوک دیاگرام و نمودار نقطه کوانتومی گیت برگشت‌پذیرFredkin

۳-۴- گیت برگشت‌پذیر Toffoli

گیت Toffoli یک گیت برگشت‌پذیر سه ورودی- سه خروجی (۳×۳) می‌باشد. این گیت که به‌اختصار TG نامیده می‌شود، دو ورودی از سه ورودی خود را به خروجی منتقل می‌کند. اگر دو ورودی اول برابر باشند، مکمل ورودی آخر به خروجی آخر منتقل می‌شود، در غیر این صورت ورودی آخر در خروجی آخر تکرار می‌شود. برای این گیت، نمودار بلوکی و نمایش نقطه کوانتومی در شکل ۵ ارائه‌شده است. میزان هزینه‌ی کوانتومی این گیت پنج است، برای محاسبه‌ی هزینه‌ی کوانتومی از گیت‌های کنترل‌شده V و V^+ استفاده‌شده است[۱۴]. این گیت‌های کوانتومی (۲×۲) هستند و به‌عنوان ریشه دوم گیت معکوس کننده، به این صورت که $V\times V = V^+\times V^+ = NOT$ و $V\times V^+ = V^+\times V = I$ که همان تابع همانی باشد، در نظر گرفته می‌شوند.

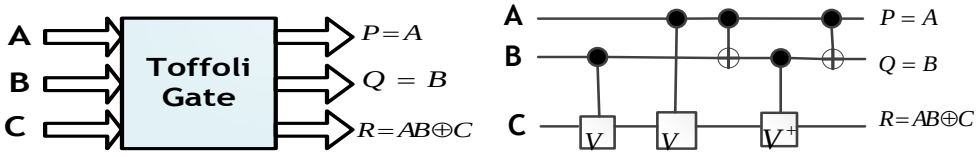

شکل ۵ - بلوک دیاگرام و نمودار نقطه کوانتومی گیت برگشت‌پذیر Toffoli

۳-۵- گیت برگشت‌پذیر Peres

گیت peres، یک گیت برگشت‌پذیر سه ورودی- سه خروجی (۳×۳) می‌باشد که به‌اختصار PG نامیده می‌شود. در این گیت اگر ورودی سوم صفر باشد، خروجی سوم معادل AND منطقی دو ورودی اول تعریف می‌شود. هزینه کوانتومی این گیت چهار است و از ترکیب دو گیت Feynman و Toffoli ایجادشده است. سه خروجی این گیت به‌صورت $P = A$، $Q = A \oplus C$ و $R = AB \oplus C$ به دست می‌آیند. ساختار بلوکی و نمایش نقطه کوانتومی این گیت در شکل ۶ قابل‌مشاهده است، همچنین در این گیت وقتی $C = 0$ باشد، در این صورت $R = AB$ و $Q = A \oplus B$ است، بنابراین یک نیم جمع کننده را محقق می‌سازد[۱۵].

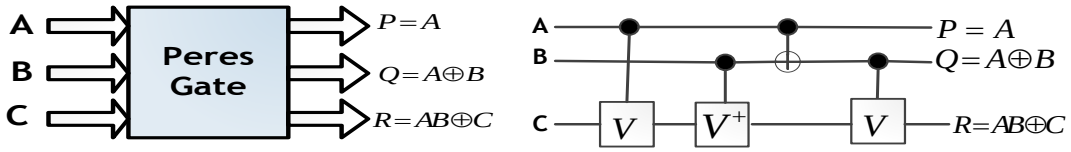

شکل ۶ - بلوک دیاگرام و نمودار نقطه کوانتومی گیت برگشت‌پذیر Peres

۴- پیاده‌سازی گیت‌های NOT، AND و XOR برگشت‌پذیر با استفاده از تکنولوژی CNTFET

در گیت Feynman درصورتی‌که ورودی دوم یک در نظر گرفته شود، آنگاه در خروجی معکوس ورودی اول ایجاد می‌شود. همان‌طور که در بلوک دیاگرام شکل ۷ نشان داده‌شده است، در این حالت از خروجی گیت Feynman هم سیگنال اصلی و هم معکوس آن ایجاد می‌شود. همچنین در این گیت اگر ورودی دوم صفر باشد، این گیت به‌عنوان بافر می‌باشد و هر دو خروجی همان ورودی اول می‌باشند. سیگنال خروجی این گیت مطابق شکل ۸ خواهد بود. در گیت Fredkin نیز، درصورتی‌که ورودی‌های دوم و سوم مطابق شکل ۹ انتخاب شود، در خروجی سیگنالی معکوس با سیگنال اصلی ایجاد می‌شود. سیگنال خروجی این گیت در شکل ۱۰ نشان داده‌شده است. گیت‌های پیشنهادی با استفاده از ترانزیستورهای اثر میدان نانولوله کربنی پیاده‌سازی شده‌اند و مقایسه پارامترهای متوسط توان مصرفی، تأخیر در خروجی معکوس کننده و PDP[1] در این گیت‌ها بر اساس نمودار موجود در شکل ۱۱ نشان داده‌شده است، این نتایج نشان می‌دهد که استفاده از گیت Fredkin منجر به کاهش چشمگیری در مقدار متوسط توان مصرفی، تأخیر در خروجی معکوس کننده و PDP شده است.

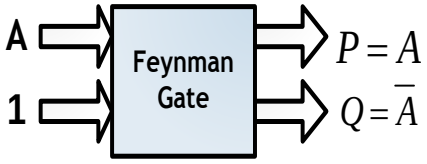

شکل ۷ - گیت NOT با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Feynman

1. Power Delay Product

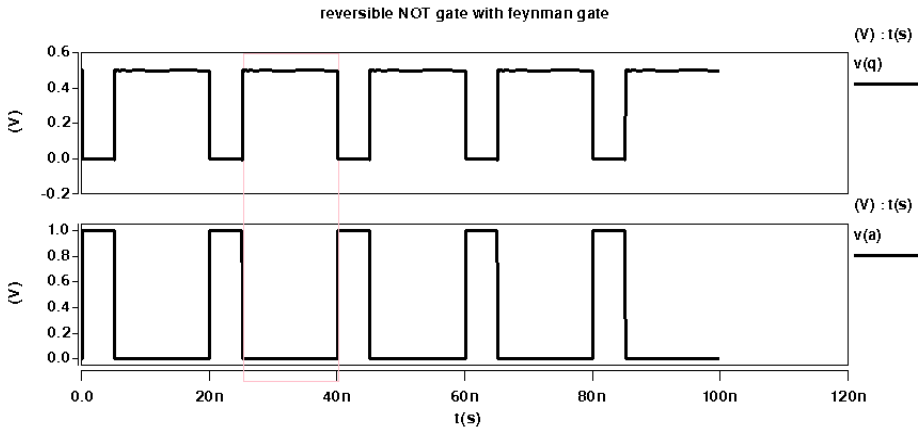

شکل ۸ - نتیجه شبیه‌سازی گیت NOT با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Feynman

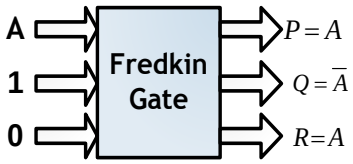

شکل ۹ - گیت NOT با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Fredkin

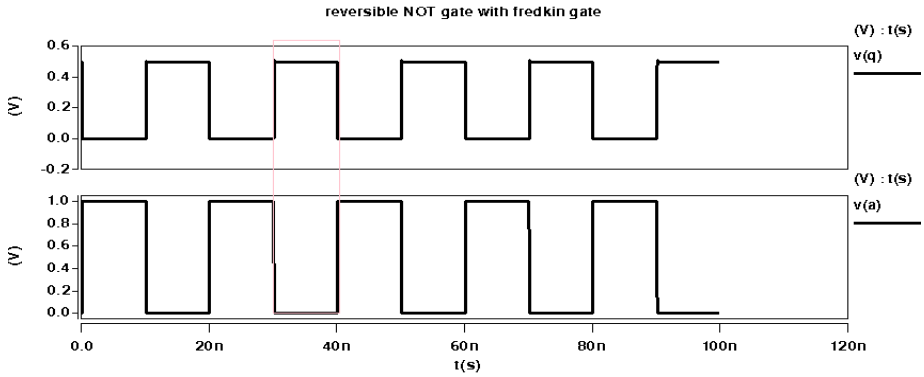

شکل ۱۰ - نتیجه شبیه‌سازی گیت NOT با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Fredkin

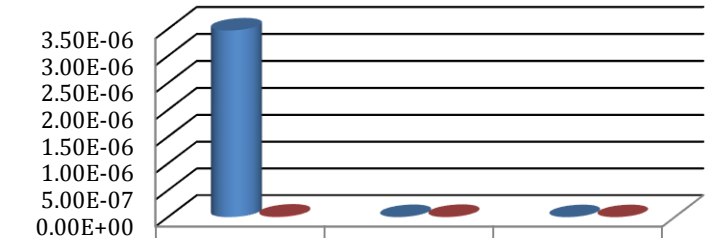

	power_avg (w)	delay (sec)	PDP(j)
NG Feynman	3.47E-06	2.54E-09	8.81E-15
NG Fredkin	1.08E-08	5.04E-09	5.46E-17

شکل ۱۱ - مقایسه پارامترهای اصلی گیت NOT با استفاده از گیت‌های برگشت‌پذیر

خروجی AND را می‌توان با استفاده از هرکدام از گیت‌های Fredkin، Peres و Toffoli ایجاد کرد، برای این کار باید ورودی سوم در هریک این گیت‌ها صفر در نظر گرفته شود، در این حالت خروجی‌های ایجادشده مطابق شکل ۱۲ خواهد بود.

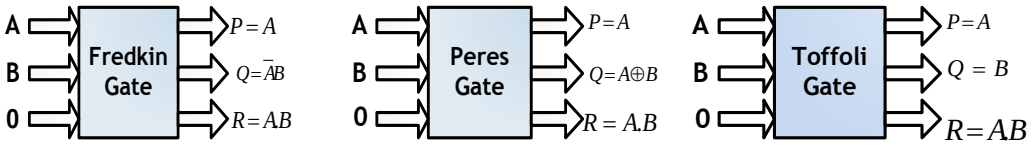

شکل ۱۲ - گیت AND با استفاده از گیت‌های برگشت‌پذیر

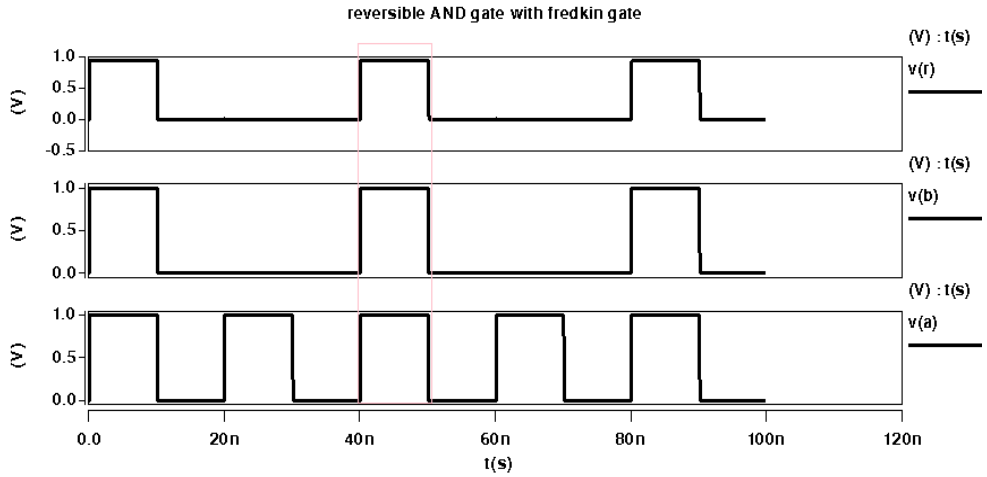

شکل ۱۳ - نتیجه شبیه‌سازی گیت AND با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Fredkin

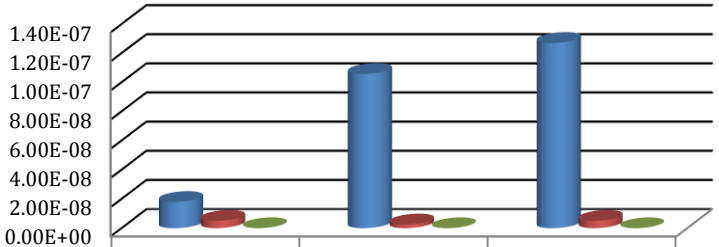

	andG fredkin	andG peres	andG toffoli
power_avg (w)	1.80E-08	1.06E-07	1.27E-07
delay (sec)	5.04E-09	2.55E-09	5.03E-09
PDP(j)	9.05E-17	2.70E-16	6.39E-16

شکل ۱۴ - نتیجه شبیه‌سازی گیت AND با استفاده از گیت برگشت‌پذیر

گیت‌های برگشت‌پذیر Feynman و Peres در خروجی Q خود، خروجی XOR را ایجاد می‌کنند. نتایج شبیه‌سازی این گیت‌ها به ترتیب در شکل‌های ۱۵ و ۱۶ قابل‌مشاهده است، در شکل ۱۷ نیز مقایسه گیت‌های XOR پیاده‌سازی شده، ارائه‌شده است.

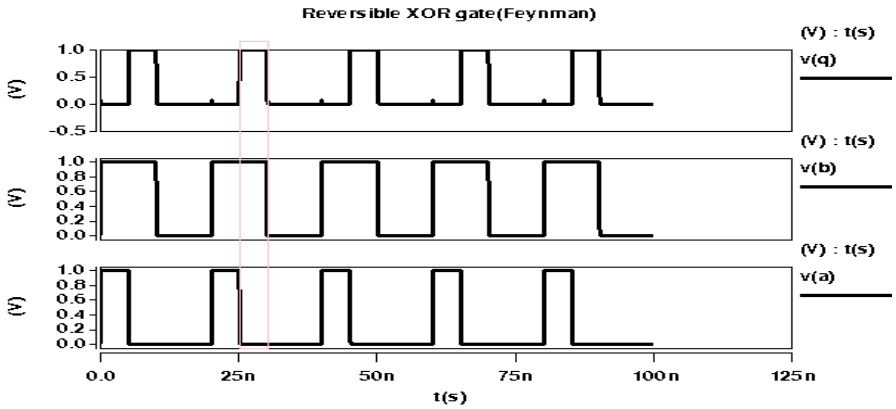

شکل ۱۵ - گیت XOR با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Fredkin

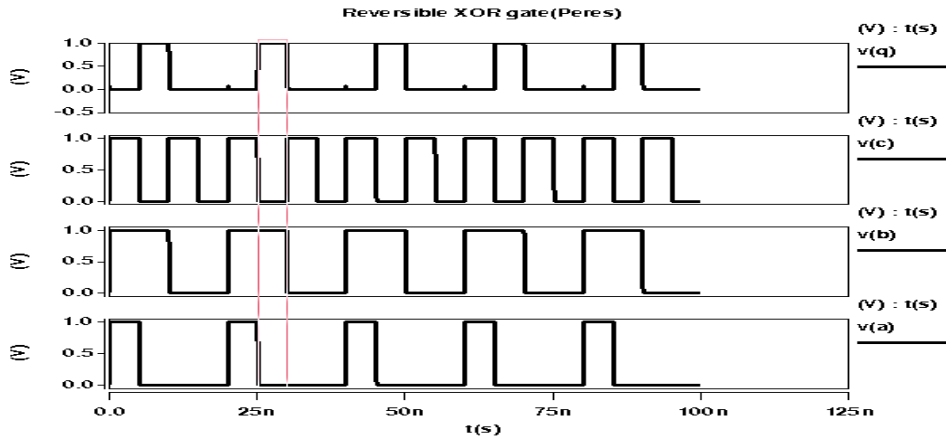

شکل ۱۶ - گیت XOR با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Peres

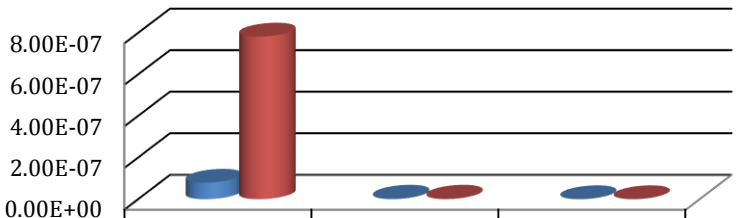

	power_avg (w)	delay (sec)	PDP(j)
XOR FG	7.92E-08	2.53E-09	2.01E-16
XOR PG	7.83E-07	2.53E-09	1.98E-14

شکل ۱۷ - نتیجه شبیه‌سازی گیت XOR با استفاده از گیت برگشت‌پذیر

در جدول ۲ نتایج پیاده‌سازی گیت‌های NOT، AND و XOR برگشت‌پذیر با استفاده از ترانزیستورهای اثر میدان نانولوله کربنی ارائه‌شده است، این نتایج بیانگر این است که اگر با ولتاژ تغذیه ۰/۵ ولت، برای ایجاد یک گیت NOT از گیت برگشت-پذیر Feynman استفاده شود، نسبت به مرجع [۱۶]، متوسط توان مصرفی ۹۷/۲۰٪ و با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Fredkin، ۹۹/۹۹٪ کاهش داده‌شده است. برای گیت AND نیز اگر از گیت‌های برگشت‌پذیر Fredkin، Peres و Toffoli استفاده شود، مقدار متوسط توان مصرفی با ولتاژ تغذیه ۰/۹ ولت نسبت به مرجع [۱۷] به ترتیب ۹۸/۴۵٪، ۹۰/۸۷٪ و ۸۹/۰۴٪ کاهش می‌یابد، همچنین اگر از خروجی Q در گیت‌های برگشت‌پذیر Feynman و Peres به‌عنوان گیت XOR برای دو ورودی استفاده شود،

با ولتاژ تغذیه ۰/۵ ولت مقدار متوسط توان مصرفی نسبت به مرجع [۱۷] به ترتیب، ۹۹/۹۷٪ و ۹۹/۷۸٪ کاهش داده می‌شود، این نتایج با تنظیم پارامترهای مربوط به ترانزیستورهای اثر میدان نانولوله کربنی مطابق جدول ۳ به‌دست‌آمده است.

جدول ۲ - مقایسه گیت‌های NOT، AND و XOR برگشت‌پذیر

پارامتر		تکنولوژی	ولتاژ تغذیه (ولت)	تعداد ترانزیستور	متوسط توان مصرفی (W)
مدار دیجیتال					
گیت NOT	مرجع[۱۶]	-	۱/۲	۲	۱۲۴/۰۷۴e -۰۶
	Feynman	**CNTFET**	**۰/۵**	**۶**	**۳/۴۷۳e -۰۶**
	Fredkin	**CNTFET**	**۰/۵**	**۴**	**۱/۰۸۳e -۰۸**
گیت AND	مرجع[۱۷]	۰/۱۳umCMOS	۱	۴	۱/۱۶e -۰۶
	Fredkin	**CNTFET**	**۰/۹**	**۴**	**۱/۷۹۵e -۰۸**
	Peres	**CNTFET**	**۰/۹**	**۱۲**	**۱/۰۵۸e -۰۷**
	Toffoli	**CNTFET**	**۰/۹**	**۶**	**۱/۲۷۱e -۰۷**
گیت XOR	مرجع[۱۷]	۰/۱۳umCMOS	۱	۴	۳۵/۷۱۴e -۰۵
	Feynman	**CNTFET**	**۰/۵**	**۶**	**۷/۹۲۱e -۰۸**
	Peres	**CNTFET**	**۰/۵**	**۱۲**	**۷/۸۲۷e -۰۷**

جدول ۳ - مقادیر پارامترهای قابل تنظیم CNTFET ها

پارامتر	گیت NOT		گیت AND			گیت XOR	
	Feynman	**Fredkin**	**Fredkin**	**Peres**	**Toffoli**	**Feynman**	**Peres**
Vdd(V)	۰/۵	۰/۵	۰/۹	۰/۹	۰/۹	۰/۵	**۰/۵**
N	۳	۳	۳	۳	۳	۳	**۳**
Lg(nm)	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	**۳۲**
Tox(nm)	۴	۴	۴	۴	۴	۴	**۴**
Kox	۱۶	۴	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	**۱۶**
Pitch(nm)	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	**۲۰**
Chiral vector	(۰ و ۳۴)	(۰ و ۴۳)	(۰ و ۴۳)	(۰ و ۴۳)	(۰ و ۴۴)	(۰ و ۳۴)	**(۰ و ۴۳)**

۵- نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه در سال‌های اخیر، منطق برگشت‌پذیر به‌عنوان یکی از راهکارهای نوین در طراحی مدارهای دیجیتالی کم‌مصرف در مقیاس نانو شناخته‌شده است، در این مقاله به چگونگی پیاده‌سازی گیت‌های اصلی در مدارهای دیجیتال یعنی NOT، AND و XOR با استفاده از گیت‌های برگشت‌پذیر متداول ازجمله Feynman، Fredkin، Peres و Toffoli پرداخته شد، همچنین برای پیاده‌سازی سطح ترانزیستور این گیت‌ها از ترانزیستورهای اثر میدان نانولوله کربنی استفاده‌شده است. با توجه به این‌که اگر با ولتاژ تغذیه ۰/۵ ولت، برای ایجاد یک گیت NOT از گیت برگشت‌پذیر Feynman استفاده شود، متوسط توان مصرفی ۹۷/۲۰٪ و با استفاده از گیت برگشت‌پذیر Fredkin، ۹۹/۹۹٪ کاهش داده‌شده می‌شود. برای گیت AND نیز اگر از گیت‌های برگشت‌پذیر Fredkin، Peres و Toffoli استفاده شود، مقدار متوسط توان مصرفی با ولتاژ تغذیه ۰/۹ به ترتیب ۹۸/۴۵٪، ۹۰/۸۷٪ و ۸۹/۰۴٪ کاهش می‌یابد، همچنین اگر از خروجی Q گیت‌های برگشت‌پذیر Feynman و Peres به‌عنوان گیت XOR برای دو ورودی استفاده شود، با ولتاژ تغذیه ۰/۵ ولت مقدار متوسط توان مصرفی به ترتیب، ۹۹/۹۷٪ و ۹۹/۷۸٪ کاهش داده

می‌شود، تأثیر مطلوب استفاده از گیت‌های برگشت‌پذیر و ترانزیستورهای اثر میدان نانولوله کربنی در کاهش متوسط توان مصرفی چشمگیر است.

۶- مراجع

1. Landauer, R. and J.W. Woo, *Minimal energy dissipation and maximal error for the computational process.* Journal of Applied Physics, 1971. **42**(6): p. 2301-2308.

2. Bennett, C.H., *Logical reversibility of computation.* IBM journal of Research and Development, 1973. **17**(6): p. 525-532.

3. Soeleman, H. and K. Roy. *Ultra-low power digital subthreshold logic circuits*. in *Proceedings of the 1999 international symposium on Low power electronics and design*. 1999. ACM.

4. Moore, G.E., *Cramming more components onto integrated circuits.* Proceedings of the IEEE, 1998. **86**(1): p. 82-85.

5. Singh, R. and M.K. Pandey. *Design and optimization of sequential counters using a novel reversible gate*. in *Computing, Communication and Automation (ICCCA), 2016 International Conference on*. 2016. IEEE.

6. Kumar, Y.P., B. Kariyappa, and M. Kurian. *Implementation of power efficient 8-bit reversible linear feedback shift register for BIST*. in *Inventive Systems and Control (ICISC), 2017 International Conference on*. 2017. IEEE.

7. Garipelly, R., P.M. Kiran, and A.S. Kumar, *A review on reversible logic gates and their implementation.* International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering, 2013. **3**(3): p. 417-423.

8. Gopal, L., et al. *Design and synthesis of reversible arithmetic and Logic Unit (ALU)*. in *2014 International Conference on Computer, Communications, and Control Technology (I4CT)*. 2014. IEEE.

9. Bhagyalakshmi, H. and M. Venkatesha, *An improved design of a multiplier using reversible logic gates.* International journal of engineering science and technology, 2010. **2**(8): p. 3838-3845.

10. Ni, L., et al. *Using new designed NLG gate for the realization of four-bit reversible numerical comparator*. in *2010 International Conference on Educational and Network Technology*. 2010 .IEEE.

11. Moaiyeri, M.H., et al., *Design and evaluation of energy-efficient carbon nanotube FET-based quaternary minimum and maximum circuits.* Journal of Applied Research and Technology, 2017. **15**(3): p. 233-241.

12. Haghparast, M. and K. Navi, *Design of a novel fault tolerant reversible full adder for nanotechnology based systems.* World Applied Sciences Journal, 2008. **3**(1): p. 114-118.

13. AnanthaLakshmi, A. and G. Sudha, *Design of a Novel Reversible Full Adder and Reversible Full Subtractor*, in *Advances in Computing and Information Technology*. 2013, Springer. p. 623-632.

14. Naguboina, G.C. and K. Anusudha. *Design and synthesis of combinational circuits using reversible decoder in Xilinx*. in *Computer, Communication and Signal Processing (ICCCSP), 2017 International Conference on*. 2017. IEEE.

15. Mamun, M., S. Al, and D. Menville, *Quantum cost optimization for reversible sequential circuit.* arXiv preprint arXiv:1407.7098, 2014.

16. Touchaee, B.J. and N. Manavizadeh, *An inverter gate design based on nanoscale S-FED as a function of reservoir thickness.* IEEE Transactions on Electron Devices, 2015. **62**(10): p. 3147-3152.

17. Gupta, R., R. Gupta, and S. Sharma. *Performance enhancement of digital gates using threshold logic*. in *Emerging Electronics (ICEE), 20۳ ۱۶rd International Conference on*. 2016. IEEE.